

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Ի Ր Ե Վ Ի Ր

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԵՐԳԱՅԻՆ, ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ԵՒ ԵՌԵՒՏՐԱԿԱՆ

Տարեկան գին կանխիկ զուգուել 100: Վեցամսեայ գին զուգուել 52 1/2: Եռամսեայ գին 26 3/4:
Հինգ տարապարտեայ գանձին մէկ օրինակ իրեն ձրի գիտի տրուի:
Այս Լրագիրը ամէն շաբաթ օրերը կը հրատարակուի:

Պօշխան դուրս գացած Լրագիրներուն փոստային ծախքը տուեցին ջրայ Է:
Իր շահին համար չուր մը հրատարակել ու ջրայ գիտի ջնարկ տուցին 40 փարսյ:
Նորաստիպ գրող ծանուցումը ձրի է: Դուրսէն եկած նամակներուն փոստային ծախքը իրկողը գիտի ջնարկ:

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

Ն Ե Ր Վ Ի Ն Ի Ո Ւ Ր Ե Ր

ՊՕԼԻՍ 18 ԿԵՆՏԵՄԲԵՐ

Այս օրերս քաղաքական պահպանութեան վե-
րաբերեալ նոր նոր կանոններ հաստատուելով, ա-
նոնց վրայ յատուկ յայտարարութիւններ քանի
մը լեզուէ տարեւայան, ու հրատարակուեցան տե-
րութեան կողմանէ. ուստի մենք ալ անոր օրինա-
կը հաս զենէ հարկ սեպեցինք մեզի:

«Սեպեալ ամենուն բարեբար օգոստոսփառ Լը-
քայն օրոյ Տէր Աստուած երկար կեանս պար-
գեւեցեցէ, հասարակաց հանգստութեւ բազմալով
քաղաքական պահպանութեանը համար արդէն թա-
շակաւոր դօրը (զապիթէն արքերի) պատրաստու-
եալ, սրմբ թէ՛ Սայրաքաղաքին մէջ և թէ՛ Իւրքիւտա-
րի ու Պօղաղ իշխի կողմերը սահմանեալ բնակա-
րանները կը կենան. և ըստ ամենայն մասին քաղա-
քական պահպանութեանը կը նկատեն:

Իսկոյն այսուհետեւ գալիս չի պիտի կոչուին,
այլ մեծերուն պիտի ըսուի զապիթէ գլխաւոր (սե-
քերաւ), ստորներուն գեղապետ (պեօլեւ պաշի),
միւլաթի, չափը, և սոսկ զինուորներուն ալ զապիթէ
նէֆէր:

Սեպեալ ամենուն զինուոր մը մինչեւ որ իրմէ մեծը
(զապիթը) ներկայ չըլլայ, ինքի գլխուն գործ
մը տեսնալով իշխանութիւն չունի. զոր օրինակը
սեպե թէ՛ մէկ տեղ մը տրուել մը պատահի, և
կամ փոխառու մը իր պարտապանը բռնել տալ ու-
ղեւով զինուորի մը հանգիպի ու անոր բռնէ բռ-
նէ, այն զինուորը միջնորդութիւն ընելու կամ
հատկեցնելու կարող չէ. սակայն պարտապան իւ-
կայն իր պարտքը վճարէ, և փոխառուին ալ գործը
կատարուի նէ, ան տեսնել ըստ սրում պարտապանին
մէկ ըսելով մը չի մտար, ուստի զինուորը առանց
անոնց պատուոյն դաշտու, զանոնք իր զապիթէ բը-
նակարանը տանի. նոյն զապիթէ ալ որպիսութիւն իմա-
նալէն ետքը, դուք պարտքերնիդ վճարէք էք և ըստ
կանոնի հաս եկեր էք, տեսութիւն ընելու պատճառ
եղաւ ըսելով ու անոնց խօսելով թող տայ զանոնք:

Ասանկ պարտապանը, մէկըմէկու հետ կուտող-
ները, նա մանաւանդ թաղերու մէջ անպարկեշտա-
բար վարուողները, բարձր ազգականներ (նաղարա)
հանող գինեմանները, նմանապէս թաղերու մէջ լը-
սիութեամբ բռնուող թէ՛ այր և թէ՛ կին մարդե-
րը, պակաս կամ աւելի գնով ուստեստ ծախողները
իրենց զապիթէ կողմանէ զապիթէ զինուորին յանձ-
նուածներուն պէս, զինուորը զանոնք առնելով ուղ-
ղակի իր մեծին բնակարանը տանելու պիտի պար-
տաւորի. և տանելն իրեն ճամբան ամենեւին գէշ
խօսք, խտուածիւն, և պատուոյն դաշտելը բան մը
պիտի չընէ: Այն բնակարանին չափը ալ բնու-
թիւն ընելէն ետքը թէ՛ յանցաւորը և թէ՛ գաւառ-
խօսքը դարձեալ զապիթէ յանձնելով, իր գնեցողե-
տին պիտի խրկէ: Կնդապետներն ալ թէ՛ որ նոյն
գաւառ պատուոյն դաշտելը բան մըն է նէ, կարելի ե-
ղածին չափ պիտի աշխատին անոնց խօսքերով թէ՛
գտտախաղը և թէ՛ յանցաւորը իրարու հետ հաշ-
տեցնելու, և եթէ չիրան հաշտեցնել, ան ա-
տենը ծանուցանան գրով (ժուռնալով) մը զապիթէ
գուռը պիտի խրկեն, որ ժողովով հարկ եղածը ի
գործ դրուի: Իսկ եթէ գաւառ առնելիք ու տալի-
քի վրայօք է նէ, թէ՛ պարտաւորը և թէ՛ պարտա-
ւորողը մօտը գտնուած գաւառատնաւորներ (մահքե-
մէն) պիտի խրկուին: Այս եթէ զինուոր մը ինքի
գլխուն պարտապանը կամ յանցաւորը զապիթէ չի
տանի, և զապիթէ ալ իրեն տեսնալով հրաման չե-
ղած գործը զապիթէ գուռը չի խրկէ նէ, թէ՛ այն
զինուորը և թէ՛ այն զապիթէ պիտի պատժուին:

Այս զապիթէն ու զինուորները բնաւ մէկե-
մը գործի փոխարէն ստակ մը առնելու չեն, որով
հետեւ ամենին ալ թաղական են և իրենց գրա-
նուած տեղանքը փողոցներուն ու շուկաներուն
միջո մարտութեանը պիտի նկատեն, միջո կակող
ու անոնց խօսքերով խտուածիւններուն ու տանու-
տեղերուն պիտի խօսին, որ ամեն օր իրենց խա-
նութիւն ու տանը առաջը աւելն, աւելածը
(սիւփրիւնթիւն) փողոցը չի ձգելով և կամ աւե-
րակ տեղերը (վերանկները) չի նետելով աւելած ու-
ներուն ձեռամբ ծովը թափել տան, ծովը թա-
փած ատենին ալ եղբայր չի թափել, այլ ծովին
մէջը թափել, փողոցները ստակած անասուն կամ
աւելածը չի գնուել, հրկիզութեւ վտանգէն պահ-
պանելու համար ծանուցողները միջո մարքեն, մէկ
տեղ մը ըմուշ (ուռ եօլու) և ական (լաղմ) բա-
նալ հարկ ըլլայ նէ, այն տեղին տեղովորը ջրաղաց
արհեստաւորներուն և ականահատներուն բանալ
տան, նորոգութիւնը լըմնալէն ետքը դարձեալ
գործակալներուն ներկայութեամբ գաղաթի բե-
րել տալով տարբարութեւ տեղերը աղէկ և յարգա-
րուն շինել տան:

Այս բաներուն գեղապետները, միւլաթիքը և
չափըները միջո պիտի նկատեն, և քաղաքական մար-
տութեանը խօսքի վերադարձներն ալ հանապա-
ղօր կատարելապէս հոգ պիտի տանին:

Յիշեալ կանոններուն գէ՛մ շարժող և խօսք մտիկ
չընող ըլլայ նէ, անունին ու մականունին խօսքն
զապիթէ գուռը իմաց պիտի տրուի:

Զապիթէ գործակալները խանրը և սենեակնե-
րը բնակող պանդուխտներուն կացութեանն ալ
թէ՛ գիշեր և թէ՛ ցերեկ միջո պիտի նկատեն, պիտի
բընտռեն, որ առանց ինքեքէյի մէկ մարդ մը խա-
նը պանդուխտի սենեակները, արհեստաւորաց
խանութիւնները, նաեւ թաղերու մէջ եղած խանրը
և մղիթներու բակները չի բնակի, ուր կ'ըլլայ նէ
ըլլայ, առանց բաշխուողի ու ինքեքէյի մէկ մար-
դու մը թէ՛ ինքին և թէ՛ մէկու մը ձեռամբ մէկ
տեղ մը մտած ու բնակած ըլլալ իմացուի նէ, իս-
կայն զապիթէ գուռը պիտի ծանուցուի:

Գիշերները մինչեւ երեւոյթի ատեն առանց ըստ-
տեղի փողոցը գտնուող մարդոց բան պիտի չըսուի,
բայց անիկ ետքը առանց լապտերի գտնուողներուն
կերպարանքին նայուելով, թէ՛ որ պարկեշտ մարդիկ
են և առանց լապտերի գտնուելն ակամայ պա-
տահած է նէ, անանկներուն հետ զապիթէ զինուոր
գնելով տուններին պիտի խրկուին. ապա եթէ
կանխածել մարդիկ են և իրենցմէ գէշութիւն կը
կարծուի նէ, անանկներն ալ զապիթէ գուռը պիտի
խրկուին:

Ապրտեր ունեցողներուն ամառ գիշերները մին-
չեւ ժամը չորսը, ու ձմեռ գիշերները մինչեւ հին-
գը թայտուածութիւն կայ փողոցը գտնուիլ. բայց
ժամը չորսէն և հինգէն ետքը գործով մը փողոցը
գտնուող ըլլայ, և իր երթալը տեղն ալ մօտը
գտնուած գործակալին իմացընէ նէ, նմանապէս
անոր հետը զապիթէ զինուոր մը գնելով տունը պի-
տի խրկուի. ապա եթէ այն մարդուն աղէկ մարդ
չըլլալը հասկըցուի նէ, զապիթէ գուռը պիտի խր-
կուի:

Առանց լապտերի գտնուող կանխածել մարդիկ
թէ՛ որ Սայրաքաղաքին մէջ պատահին, վերը ինչպէս
որ յիշեցինք, զապիթէ գուռը պիտի խրկուին. բայց
թէ՛ որ Իւրքիւտարի և Վիշեթիւտի վերակայութեւ
տանը եղած տեղանքը նաեւ Նաւոյու խա-
րի ու Լէնի գեղը կողմերը պատահին, ան ատենը
մօտը գտնուած զինուորական բնակարանները պի-
տի պահուի այն գիշերը, ու հետեւեալ առտուն
թէ՛ որ իրենց երաշխաւոր ըլլող գտնուի նէ, թող
պիտի տրուին. ապա թէ՛ ու ծանուցական գրով մը
զապիթէ գուռը պիտի խրկուին:

Նախընտրելի մարդիկ միջո պիտի բնուուին, և
անանկները ձեռք ձգելու և քաղաքը պահպանելու

համար գիշեր և ցերեկ հոգ պիտի տարուի:

Սեպեալ մը մարդասպանութեան, կամ մարդ-
վերաւորելու, և կամ գողութեան ձեռնամուխ ըլ-
լայ, և զինուորը ու զապիթէ եկած ատենն ալ ան-
նաւոր չըլլալով զենքով գէ՛մ գնէ նէ, ան տեսնել
ըստ կանոնի անոր գէ՛մ գնէ գործածելով բռնելու
պիտի նայուի, և երկու կողմ ըլլալով կուտող մար-
դոց մէջէն մէկը բռնուի, ու անոր ընկերները բըռ-
նուողը զապիթէ կամ զինուորին ձեռքէն առնել ու-
ղէն, և կամ զինուորական բնակարանը յարձակին
նէ, անանկներն ալ պիտի բռնուին, և եթէ գնէք
քաշէն նէ՝ նմանապէս գնէք գործածելով ձեռք ձը-
գելու պիտի նայուի:

Իսկ զինուորին բնաւ մէկի մը գնէք կըրել
արգիւտած է, գնէք կըրել հրաման ունեցողնե-
րէն ի զստ ամենեւին մէկը գնէք կըրել կարող
պիտի չըլլայ:

Այս այս յայտարարութիւնը յատկապէս հրա-
տարակուեցաւ, որպէս զի ամեն մարդ իմանալով
նորին վեհափառութեան հասարակաց անդորրու-
թեանը համար ունեցած իրաւախօս գիտաւորութե-
թիւնը և մարդասիրական խնամքը, շնորհակալ ըլ-
լայ, և նորին պատուական և անգին կենացը երկա-
րութեանը համար ալ գիշեր և ցերեկ պարտական
եղած բարեմայթութիւնները կատարէ անկեղծ և
ջերմեւանգ սրտիւ:

14 ԴԵԿԵՄԲԵՐ 1848

— Սեպեալ տեղութեան արտաքին գործոց տե-
սուչ բարձրապատիւ լըլ փաշային կողմէն օտար
տեղութեանց Արտանդնուպօլիս գտնուող դէս
պաններուն հետեւեալ նամակները խրկուեցան:

Ա. Նամակ. Տաշկանի Լըրուպա և Սիւայի մէջ
տողուկ (սիւլիւք) բռնելը այս բանին համար յատ-
կացած կանոնին վրայ այս անգամ ալ օտար տեղու-
թեանց հպատակներէ բաղկացեալ մէկ ընկերութե-
մը յանձնուած ըլլալով ուրիշ քանի մի օտարազգի
վաճառականներ մեծագոր տեղութեան երկիրնե-
րուն մէկ քանի տեղերը բարեկարգութեան հակա-
ռակ ըլլալով ջրի աւազաններ (հալաղներ) շինե-
լով անոնց մէջ տողուկ կը գոյացընեն և կը բռնեն
կը ծախեն եղբ: Այսպիսի ստուգուած ըլլալով, և
յիշեալ վաճառականներուն այս գործը տեսակ մը
անիրաւ շահալիւծաւ (բոնդալանա) ըլլալուն
համար տողուկի առուտուրը յանձնուած ընկերու-
թեանը և գանձուն կարգադրութեանն ալ վնասա-
կար ըլլալով, ու որ անանկ իր ուղածին պէս տղ-
րուկի աւազաններ շինել և անկեղ տողուկ կը բըռ-
նէ կը ծախէ նէ, ասոնց վերնալուն վրայօք այս ան-
գամ անոնց մեծերուն պատուելի խրկուեցաւ: Լը-
թէ՛ որ օտար տեղութեանց հպատակներուն մէջ
անանկ առուտուրի պարապողներ կան նէ, անոնց
չինած աւազաններուն տղրուկները վերայիշեալ ըն-
կերութեանը յանձնուին. և իրենք այս գործէն
բոլորովին ձեռք քաշեն: Այս պատուէրս պէտք ե-
ղած տեղերը խրկելիք ձեր հաւատարիմ բարեկա-
մութեանէն կը խնդրեմք:

Սահարէմ Բ. 1848: (Նոյեմբեր 17, 1848):

Բ. Նամակ. Յայտնի է ձեր սիրելութեանը որ
վաճառականութեան ատենին անցածները շինուած
և հաստատուած կարգադրութեանը եօթներորդ-
յօդուածը անանկ է որ, յիշեալ ատենին անգամ
գտնուող վաճառականները ժամանակիւ և կար-
գաւ ժողովքին գալով ներկայ գտնուին: Այս յօդ-
ուածս այն ատենը ամենուն հաշտ և ընդունելի
գտնուեցաւ. բայց քանի գնաց նէ գործադրութիւն
եւ մնալ սկսաւ, և այն ժողովքին մէջ յարգող դէս
պաններուն կողմէն ներկայ գտնուելու համար յատ-
կացած վաճառականները ժամանակին հոն չի գրա-
նուելով ժողովականներուն համարեք հարկաւ
պահանջ կը մնայ. և գործոյն եւ մնալուն պատճառ
կ'ըլլուի: Այս բանն քանի մի անգամ դեպանա-
տուներուն թարգմաններուն իմաց տրուեցաւ ալ
նէ, մինչեւ հիմայ մէկ օգուտ մը չի տեսնուած ըլ-

պատերազմ հրատարակելու պէս բան մըն է . և Աւստրիայի հպատակներուն գործերը հոն գտնուող ինկիլիդի հիւպատոսին խնամքը յանձնեց : Ասիկայ ծանր դիպուած մըն է . Վերմանիայի մէջ Սաբաւ նիայի կուսակից շատ կրգտնուի , թէ որ այս պատճառով կուի մը բացուի նէ . բայց Աւստրիան ալ դուրսէն օգնութիւն կը գտնէ : Այսու ամենայնիւ , Աւստրիայի մէջ հիմնական դարձած քաղաքականութեանը նայելու ըլլանք նէ՝ ասոր առաջը շուտով կ'առնուի . որովհետեւ Աւստրիայի ամէն տէրութիւն ալ համաշխարհական պատերազմի մը պատճառ տալէ շատ կ'զգուշանան :

— Ռուսաց տէրութեան կողմանէ Աւստրիա նրաւորը ի իշխան ձեռնեալը , որ Ռուսաց կայսեր բանակի օգնականութեան պաշտօն ունի , վեհափառ կայսեր կողմանէ աւագրիայի Վինտիչիւաց իշխանին և իրաւաւթնութեան ազգապետ Ալեքսիէ իշխանին Վիեննա առած ստանկին ցրցուցած քաջութեանը և խաղաղասիրութեանը համար մեծ ջանքահալութիւն ընելով և շատ գովեստներ տալով , իրեն ձեռն օրը սուրբ Վերդի կարգի մեծ խաչ ըստած պատուոյ նշանը Վինտիչիւաց իշխանին , և Վլադիմիրեան կարգի մեծ խաչ ըստած պատուոյ նշանը Ալեքսիէ իշխանին շնորհեց , կայսեր կողմէն ալ այս բանիս համար գրուած նամակը աւանց տալով :

ԻՏԱԼԻԱ : Նոյեմբեր 3 ին Վեռուառ քաղաքին բնակիչները խել մը բազմուէի Աւստրիայի հիւպատոսին պալատը գացին , կայսերական արձուանշանը պալատին դռանը վրայէն վար առին . ներս մտան հիւպատոսին բնակարան կողմը գացին , կահկարաւ սիւրը պատահաններէն վար նետեցին . ամէն բան տակն ու վրայ ըրին . հարկաւոր թուղթերն ու յիշատակարանները այրեցին : Կառավարներուն մէջ անանկներ կային որ լսի երիտին տեսնողը աղէկ բան մը չէր յուսար անսոյցմէ : Այսքանու բաւական է՝ կ'ըսէ իտալական Բապտիստ օրագիրը , այս ազմուկըս հանտըները ինչպէս մարդիկ ըլլալը ճանչցնելու համար :

— Թօքսանայի Վիտենցի մայրաքաղաքին բրնաւ կիշներուն բերնէն նոյեմբեր 7 ին գրուած մէկ յայտարարութիւն մը , որուն ստորագրեր էին Կառլ պալտի և Վառօր Պոնաբուդէ , Թօքսանայի կառավարութեան նախարարներէն կը խընդրէ նախ որ 12,000 զօրք պատրաստեն և ճամբայ հանեն , թէ որ կարելի է նէ՝ վեց օրուան մէջ այս զօրքը ամէն պատրաստութիւնովին ճամբայ ելլեն , նոյեմբեր 9 էն հաշուելով . թէպէտ իրենք ալ կը խոստովանին որ այս միջոցը խիստ քիչ է : 2. Ժողովուրդը յանձնառու կ'ըլլայ ասանցմէ գտա քիչ ատենի մէջ 15,000 հոգի ալ ոտք հանել այս բանիս համար . և այսքան չըլլայ ալ նէ՝ 8,000 հոգի ի սոսք չկայ : 3. Ժողովուրդը գիտնալով որ իտալական տէրութիւններէն մէկ քանին ազատութիւնը նուաճելու և վերցնելու համար փոխ ստակ առեր պարտք ըրեր են ազգին անուանով , կը խնդրէ Թօքսանայի կառավարութեանէն որ այն ալ փոխ ստակ առնէ ազատութիւնը զօրացնելու և ծաղիկեցնելու համար : 4. Ժողովուրդը մեծապէս գայթակղած է խել մը իտալացւոյ բանաստիւթեանը համար , որոնց մէկ հատիկ յանդանըն էր նախընթաց կառավարութեանը բռնութեանէն ժողովուրդը ազատելու յորդորելին . ուստի կը խնդրէ որ անմիջապէս այն բանաստիւթեանը ազատ իրենց տունը խրկուին :

— Սիւրիայի Վալէա մօ քաղաքին Վալէա մօն զր տակաւին կը յամարեն , Նիւօմարին գուբը (Սառտէնիայի թագաւորին հետ) Նիւօմարին (Սառտէնիայի թագաւորին հետ) և գրած խնդրոյ գրեթե օրոշ պատասխանուց մը կ'ըստեն . և թէ որ Նիւօմարին գուբը այս թագաւորութիւնս չընդունելու կորուստի պատասխան տայ նէ՝ անոնք ալ Սիւրիա հասարակապետութիւն պիտի ընեն :

ՍԱՌՏԵՆԻԱ : Վուռնու կառավարութիւնը Ֆրանսիայի և ինկիլիդի տէրութիւններուն խօսքը մտիկ ընելով կը յայտնէ որ պատրաստ է մինչեւ առաջիկայ ամառը սպասելու , որ ինկիլիդի և Ֆրանսիայի միջնորդութեան ելքը ինչ ըլլայ հասկընայ . և թէ որ պէտք ըլլայ նէ՝ Աւստրիայի հետ պատերազմի այն ատենը սկսի : Սառտէնիայի թագաւորը յիշեալ երկու տէրութեանց ստիպողական գիր մը գրեց որ Աւստրիայի հետ ունեցած խօսքերն շարունակեն , չպաղեցնեն . որպէս զի Աւստրիայի բանին վրայք որոշում մը ըլլայ այս ձեռնուան մէջ :

Տակուին Վիեննայի դաշնագրութիւնը ըմբռնալէն առաջ Վ. Վ. Էսէմպերի պաշտօնական գրով ծանուցած է դեսպաններուն որ Աւստրիայի կառավարութիւնը որ առայժմ Օլմուց կը կենայ՝ սկսած է տէրութեան գործերուն պարապելու :

Այս կերպով Աւստրիայի և միջնորդ տէրութեանց իրարու հետ խօսակցութիւնը նորէն սկսած ըլլալով՝ իդալիայի խաղաղութեանը համար պէտք եղած պայմանները գնելու և հաստատելու արգելք մը չկայ :

Վիեննայի վերջին խօսակցութիւնը ելելէն քանի մը շտապով առաջ Ֆրանսիայի կառավարութիւնը այս իդալիայի վրայք եղած խնդիրը որոշելու յատուկ տեղի մը վրայ խնդիր ընելով , որ տէրութեանց դեսպանները հոն ժողովուրդն ու խօսին , կ'ուզէր որ այս տեղը Նոմ ըլլայ : Վիեննայի խրուութիւնը վրայ գալով՝ Աւստրիա ժամանակ չուներեցաւ այս խնդրոյ վրայ խօսիլ . բայց Ռուսիա մէրսդոն ինկիլիդի արտաքին գործոց տեսուչը զօրաւոր պատճառներ բերաւ , որով Ֆրանսիայը ըստիպուեցաւ իր խնդիրը ետ առնելու :

Տակուին ինկիլիդի կառավարութիւնը հաստատուն կերպով հարգողակցութիւն մը չէ հաստատած Նոմայու աթուոյն հետ . ուստի յարմարութիւն չունի որ ինկիլիդի գործակալներ Նոմ քաղաքը տէրութեան վերաբերեալ գործոց վրայ խօսք բանան . որովհետեւ ինկիլիդի թագուհին հոն դեսպան չի խրկելով Նոմայու աթուոյն քաղաքական իշխանութեանց կարգը չէ ընդունած . գոնէ յայտնի կերպով Վիենց գտա , իտալացիները իտալական միութեան սահմանադրական կանոնները հաստատելու ժողովքին տեղ յատկացուցած են Նոմ քաղաքը . և ասոր համար Ռուսիա մէրսդոն կը վախնայ , չըլլայ թէ սաանի կարեւոր խորհրդակցութեան մը ատեն պէտք եղած հանգարտ խաղաղութիւնը Նոմ չգրանուի :

Վալէա և ուրիշ պատճառներու համար ալ Ռուսիա մէրսդոն Նոմէն աւելի աղէկ կը սեպէ որ իդալիայի խաղաղութեան համար պէտք եղած խօսակցութիւնը Վրէկիւց ըլլայ , որ Վրէկիւցի մայրաքաղաքն է : Փարիզու դիւանը Վրէկիւցի գէմ մէկ զօրաւոր պատճառ մը չկրնալով ունենալ , վերապէս երկու տէրութիւնն ասոր վրայ միաբանեցան : Վիեննայի տէրութեանց կողմէն մարդ բերելով մեծ ձեռք մը ընել չէ . այլ միայն մէկ պարզ խօսակցութեան մը կերպով բանն առաջ տանիլ է : Այս համար 1815 ին Վիեննայի դաշնակցութեան ստորագրող տէրութիւններուն ամենուն ալ հոն գրանուիլ կամ մարդ խրկելու պէտք պիտի չըլլայ . միայն չորս տէրութեանց կողմէն լիակատար իշխանութեամբ դեսպաններ պիտի գան հոն . և այս չորս տէրութիւններն են Աւստրիա , ինկիլիդ , Ռուսիա և Սառտէնիա :

Այսու ամենայնիւ Թօքսանայի կառավարութիւնն ալ , իդալիայի ուրիշ տէրութիւններն ալ իրենց երկրին վերաբերեալ բաներուն համար հոն մարդ խրկելու կարող պիտի ըլլան : Արգէն որոշուածն պէս կ'երեւի որ Վ. Ռիչի Սառտէնը Սառտէնիայի կողմէն , և Վ. Ռիչի Սառտէնը Թօքսանայի կողմէն հոն պիտի գտնուին : Խնդիրը աւանոր վրայ կը մնայ թէ արգէնք Աւստրիան ալ յանձնառու պիտի ըլլայ մի իդալիայի խնդիրը պարզ խօսակցութեան կերպով լըմնեցնելու . որովհետեւ այս կերպը խնդրոյ վերջին որոշում չտար . միայն ատեն մը կ'ալ կը ձգէ , որ ետքը կրնայ վէճը նորագիւ առաջիկայ չի կորուածի պէս :

— Վուռնու պատգամաւորները նոյեմբեր 10 ին մէկ գաղտնի ժողովք մը ըրին : Կառավարութեան հակառակ կողմը իրենց քիչուորութիւնը տեսնելով՝ միայն իրենց զատուեցան և արտաքայ կարգի ժողովքի մը ընելով ամենքն մէկէն պատգամաւորութեան գործէն հրաժարականին տալ սպառնացան : Այս սպառնալքն իրենք խրկողները ոտք հանելու և թագաւորութեան մէջ խռովութիւն պատճառելու սպառնալք մըն էր : Այն գիշերը ուրիշ ժողովք մըն ալ եղաւ . ուր 115 հոգի գրուեցան . քանի մը խառն ի խառն բաներ և չփութութիւններ ալ եղան այն ժողովքին մէջ . և 115 հոգիէն 100 հոգին տէրութեան նախարարաց կողմը վճռեցին : Կ'ըսուի որ Նոմիայի , որ նախարարաց թշնամի է , տեսնելով որ նախարարները կ'արդարանան և շատ կուսակից կ'ըստանան , իր նախադահութեանէն պիտի հրաժարուի . և հրաժարումը ընդունիլ տալէն ետքը Փարիզ պիտի երթայ :

ԲԻՐՈՒՍԻԱ : Թագաւորը հրամանագիր հանեց նոյեմբեր 8 ին , որ կառավարութեան խորհրդաւորներ Վեռնիէն Վանուրպուրի քաղաքը վերցուի : Եւ այս հրամանիս գործադրութիւնը յանձնուած է նախարարներուն . և հրամանը ելելէն մինչեւ փութագրութեան օրը խորհրդարան պիտի չըլլայ : Նոյեմբեր 9 ին այս թագաւորական հրամանը ժողովքն մէջ կարդացուեցաւ . նախադահը խօսիլ սկսաւ . թող չտալ ուզեցին ժողովականք , վերջաւոր

պէս խօսեցաւ և ըսաւ որ մինչեւ ամսոյ 27 , խորհրդարանը գոյ պիտի մնայ , խորհուրդ չըլլայ : Շատ վէճ ըլլալէն ետքը թագաւորին հրամանին հնազանդելու կամ չհնազանդելու վիճակ ձգել պէտք եղաւ . 30 վիճակ հնազանդողներուն և 252 վիճակ չհնազանդողներուն եղաւ . ուստի անհնազանդութեան վճիռ տրուեցաւ : Բայց խորհրդաւորները դուրս ելլելուն պէս խորհրդարանը գոյուեցաւ . միւս օրը ժողովքը սուրիշ տեղ ըրին . երրորդ օրը հոն ալ ներս չառնուեցան . բողոքներ ըրին . բայց թագաւորը մտիկ չըրաւ . խորհրդականները մինչեւ հիմա խոհեմութիւն կը բանեցնեն որ գէնքով բռնութիւն ընել չեն ուզեր : Թագաւորը իր հրամանը կատարել տալու համար Վեռնիւց վրայ զօրք հանեց , քաղաքը պաշարման վիճակի մէջ հրատարակեց . և զօրաց ընդհանուր սպարապետ դրաւ Վ. Վրանիւց , քաղաքացիք թուղթ հանեցին որ թէ որ Վ. Վրանիւց քաղաքին գէմ բան մը ընելու ըլլայ նէ՝ հայրենեայ մասնիչ պիտի սեպուի : Խորհրդականները թէպէտ որոշեալ խորհրդաւորն չունին , բայց խորհուրդին կ'ընեն . թագաւորն ալ յայտարարութիւն հանած է որ խորհրդաւորներ գոյուելէն ետքը եղած որոշումները անվաւեր են :

— Վեռնիւց քաղաքը և չընկալները մինչեւ երկու միլիոն հեռաւորութիւն , պաշարման վիճակի մէջ մըն տան : Զիւաւոր զօրաց զօրապետը Վ. Վրանիւց , քաղաքը պաշող զօրաց ընդհանուր զօրապետ անուանեցաւ : Քաղաքին պաշարման վիճակ գրուելուն հրամանը նոյեմբեր 12 ին տրուեցաւ . ազգային խորհրդականները թագաւորին հրամանին գէմնաւրէն ժողովուեցան : Կառավարութիւնը որոշեց որ բռնութիւն բանեցնելով արգիլէ ասոնց առկէց ետքը ժողովուիլ . որովհետեւ թագաւորը հրաման ըրած էր որ այս ժողովքը Վեռնիւց ըլլայ , Պառնուր պուռի քաղաքը ըլլայ . և ասորդ այս հրամանին չի հնազանդուելով Վեռնիւց մէջ ժողովքին շարունակել կ'ուզեն : Հասարակութիւնն ալ խորհրդականաց կողմէն է , և մինչեւ ետքը թագաւորին հրամանին հակառակ կենալ մտքերն զրած են :

Պառնուր քաղաքի գերմանական ազգային ընդհանուր ժողովքը քանի մը վճիռներ և որոշումներ ըրաւ . որոնց գրեթէ ամենն ալ Վեռնիւց խորհրդականաց և հասարակութեանը իրաւունք կուտան , և թագաւորին գէմ կը խօսին :

ԶՈՒԻՅՑԵՐԻ : Նոյեմբեր 7 ին ժողովքին մէջ Վ. Օքսենպայն ազգային խորհրդարանին նախագահ . և Վ. Լչէր դիւանապետը ընտրուեցաւ : 8 ին Վ. Օքսենպայն ատենախօսութիւն մը ըրաւ . և ազգէն շնորհակալ ըլլալէն ետքը որ զինքը նախագահ ընտրեցին , ըսաւ որ Օլիցցերիի հանգաւորութիւնը աւերելու համար գրեթէ մատ խառնող կայ . բայց կը յուսամ լըեան լըններուն ապաւանտներուն զարնուելով կը խորտակին :

Վաւառներուն կողմէն եկած պատգամաւորներէն բաղկացեալ ժողովքը նոյեմբեր 8 ին այն խընդիրքնեց թէ արգէնք Ռուսի և ստորին Ռանթեր վալտէն գաւառներուն կողմէն եկած պատգամաւորները ընդունին մի : Վ. Սչէր ըսաւ որ չընդունուին . որովհետեւ այս կառավարութիւն չէ վէտեան դաշնակցութեան պայմաններուն նորագիւ կառավարութիւնը չընդունեցին : Եւ չընդունելին ալ գրեթէ յիշեալ գաւառներուն կառավարութեանը , որ անոնք ալ իրենց գաւառական ընդհանուր ժողովքն հասկըցնեն : Ռուսիէն եկող պատգամաւորը այս որոշմանը գէմ կեցաւ . առաջին երկու ճամբայ ունիմք ըսաւ . մէկն է միութիւն և հաշտութիւն , և միւսը գիտութիւն և կուր : Թէ որ ժողովքն առաջարկուածը ընդունիլ նէ՝ երկրորդ ճամբան ընտրած և վրէժխնդրութեան եղած կ'ըլլայ . և Ռուսի բնակիչները ասոր վրայ շատ պիտի նեղանան : Ազգային ժողովքը երկու գաւառներուն պատգամաւորները ընդունեց . որովհետեւ սահմանադրական կառավարութեանց մէջ հաստատ բռնութեամբ սկզբուեց մըն է որ , պատգամաւոր մը մինչեւ որ օրինական կերպով չստուգուի ընտրութիւնը ոչինչ ըլլալը նէ՝ անիկայ չընդունիլ չընտրու ըլլալ :

— Վերմանիայի կեդրոնական իշխանութեան դեսպանը Վ. Ռափօ , նոյեմբեր 2 ին մէկ յայտարարութիւն մը ներկայացուց Օլիցցերիի կառավարութեանը , որ հոկտեմբեր 23 ին գրուած էր : Օլիցցերիի կառավարութիւնը հոկտեմբեր 3 ին իրեն գրուած յայտարարութեանը պատասխան ըրեր էր որ՝ Պատենի դքսութեան ապրտամբներուն պաշտպան ըլլալու համար որ գաւառին կառավարութեան կեդրոնական իշխանութիւնը գանգատ ունին յայտնի թող գրէ . կեդրոնական իշխանութիւնը ասոնց այս խնդիրը չընդունի . և կ'ըսէ որ , որովհետեւ թղթակցութիւնները բան մը չեն վըճարեր , գործի ձեռք զարնելու է , բայց չյայտնե

Ի ՏԳԱՐԱՆԻ ԵՈՈՎՀԱՅԵՐՈՒ ՄԻԻՆԻՆՏԻՍԵԱՆ